

Олена Воскобойнікова-Гузєва,

канд. іст. наук,

провід. наук. співробітник НБУВ

Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України

У статті розкривається зміст та особливості соціального партнерства. Наголошується, що співпраця книгозбірень з державними і місцевими органами влади, підприємствами і організаціями, громадськими об'єднаннями і окремими громадянами у сучасних умовах виступає важливим чинником вирішення нагальних проблем бібліотечної галузі. Автором пропонується концепція розвитку соціального партнерства у бібліотечно-інформаційній сфері.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотека, бібліотечно-інформаційна галузь, соціальне партнерство.

Соціальне партнерство – особливий вид суспільних відносин, закономірний результат розвитку соціально орієнтованої економіки. Водночас вона є важливим показником економічної, соціальної й політичної зрілості суспільства. Соціальне партнерство (далі – СП) будується на узгодженості й захисті інтересів різних соціальних груп. Партнерські відносини передбачають усвідомлення необхідності взаємодії, взаємозалежності, взаємовідповідальності та забезпечення відповідних прав різним соціальним групам, прошаркам, класам на участь у політичних і економічних процесах, у виробленні і прийнятті рішень щодо актуальних проблем суспільного розвитку.

Проблематика соціального партнерства залишається актуальною для економічних, соціологічних наук (соціологія управління), освіти, бібліотекознавства, соціальних комунікацій. В економічній науці СП вивчається у контексті завдань та перспектив розвитку соціально-трудових відносин і його можна тлумачити як соціально-трудове партнерство, що включає систему інститутів та механізмів узгодження інтересів суб'єктів економічного процесу: роботодавців і працівників; особлива увага приділяється механізмам державного управління соціальним партнерством, розвитку соціального партнерства держави та її громадян на різних рівнях [2; 7]. Для освітньої галузі в умовах загострення суперечностей між потребами суспільства і реальними можливостями вищих навчальних закладів з підготовки конкурентоспроможних фахівців, особливо актуальним стає питання формування ефективної системи відносин між вишами, підприємствами, службою зайнятості

та іншими структурами, що утворюють систему соціального партнерства [17].

З бібліотекознавчої точки зору, соціальне партнерство розглядається як комплекс багатоваріантних відносин, особливий тип взаємодії між бібліотечно-інформаційними установами та державними і місцевими органами влади, різними установами, у т. ч. бібліотеками, громадськими організаціями, підприємствами, об'єднаннями і окремими громадянами, метою яких є забезпечення (ресурсне, організаційне, інтелектуальне тощо) максимально повного задоволення інформаційних, соціокультурних, освітніх потреб суспільства, шляхом реалізації спільних проектів і заходів. У засновку такого партнерства лежить соціально-функціональний підхід, на основі якого в сучасній науці будуються моделі соціалізації особистості, її адаптації до суспільних змін.

Проблема пошуку найкращих шляхів взаємодії бібліотек з громадськістю, владою, іншими заінтересованими установами – не нова. Варто згадати концептуальну доповідь С. Сірополка «Принцип громадськості в народно-бібліотечній справі» на I Всеросійському бібліотечному з'їзді (1911) [13], в якій він зазначав, що місцеве товариство повинне брати участь не лише у справі відкриття бібліотек, а й у самій організації бібліотечної справи; наголошував на необхідності відкриття у губернських і обласних містах особливих товариств сприяння улаштуванню народних бібліотек і читалень; підкреслював важливість особливих відносин між бібліотеками і книговидавцями. У сучасному розумінні все це – питання соціального партнерства. Аналіз розробленості означеної проблеми показав, що тематика соціального партнерства бібліотек,

активної участі громадськості у їх діяльності, порушена С. Сірополком понад 100 років тому, залишається актуальною й сьогодні.

Питання впливу та особливостей побудови соціального партнерства як чинника ефективної діяльності сучасної бібліотеки розглядається у бібліотекознавстві та соціальних комунікаціях як на рівні окремих публікацій, зокрема, А. Акімової [1], Н. Воробйової [3], О. Гаращенко [6], С. Матліної [8], так і узагальнень, порад, розміщених на сторінках науково-практичних посібників О. Мурашко [9], Я. Хіміч [16], а також методичних видань та інформаційно-аналітичних оглядів [14; 15]. Дехто з дослідників вбачає у соціальному партнерстві додаткові можливості для реалізації певних напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності. Наприклад, Н. Мухамед'яров обґрунтовує погляд на соціальне партнерство як інноваційний напрям діяльності бібліотеки в соціокомунікаційному просторі, пов'язаний з формуванням здорового способу життя [10]. Ми вбачаємо у соціальному партнерстві найбільші (поряд із державним управлінням) можливості щодо реалізації модернізаційної стратегії розвитку бібліотечно-інформаційних установ [4; 5].

Соціальне партнерство як суспільне явище дуже тісно пов'язане з виконанням бібліотекою своєї (соціокомунікативної) функції. У сучасному бібліотекознавстві соціальна функція бібліотеки розглядається у двох основних площинах: як одна із сутнісних функцій, завданням якої є поширення у просторі і часі соціально значущої інформації для задоволення різноманітних потреб суспільства, громади, окремої особистості, або як прикладна функція, породжена розвитком суспільства, розбудовою громадянського суспільства, змінами ідеології, політичних та соціальних структур, і ґрунтується на бажанні соціуму використовувати цивілізаційну місію бібліотеки для вирішення певних поточних завдань [11; 12]. До таких поточних, але вкрай важливих, завдань сьогодні можна віднести – подолання комп'ютерної, правової, веб-безграмотності, надання інформаційно-правової допомоги соціально незахищеним верствам населення, сприяння інтеграції вітчизняних бібліотечно-інформаційних установ до загальнодержавного та світового інформаційного простору, модернізація та оптимізація бібліотечних мереж тощо. Ефективна діяльність сучасної бібліотеки з реалізації власних сутнісних та прикладних функцій практично не можлива без залучення додаткових матеріальних та людських ресурсів.

Соціальне партнерство у бібліотечній справі – це комплекс багатоваріантних відносин між суб'єктами партнерства (за умови ініціативної ролі бібліотеки), метою яких є забезпечення (ресурсне, організаційне, інтелектуальне тощо) конкретних потреб суспільства. Розвитку соціального партнерства в бібліотечній сфері сприяють як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. До об'єктивних чинників дослідники відносять розширення бібліотечно-інформаційного обслуговування на основі врахування інтересів усіх груп і верств населення, участь бібліотек у формуванні інформаційної системи міст, районів, розвиток демократії і формування громадянського суспільства в країні, що сприяє консолідації місцевих громад, їх активному співробітництву, наявність суб'єктів, заінтересованих у партнерських відносинах з бібліотеками тощо. Суб'єктивні чинники пов'язані з усвідомленням бібліотечними колективами реальної потреби у партнерстві, переосмисленням традицій співробітництва книгозбірень з іншими установами культурної, освітньої, наукової, правозахисної сфер, зростанням професіоналізму та універсалізму бібліотекарів, усвідомленням необхідності розвитку форм і методів роботи для задоволення потреб населення, піднесенням професійної свідомості загалом. До провідних напрямів соціального партнерства можна віднести здійснення соціально-орієнтованої бібліотечної політики, забезпечення бібліотечного обслуговування на основі врахування інтересів усіх верств населення, використання ефективних механізмів інформаційного обміну між владою і населенням, участь у формуванні загального інформаційного поля регіону.

Виходячи з класифікації видів соціального партнерства (відповідно до суб'єктів партнерства), визначають партнерство між бібліотечно-інформаційними установами – бібліотеками будь-яких типів і видів з метою створення, придбання або використання ресурсів, забезпечення доступу через спільний веб-сайт, обслуговування користувачів, проведення спільних інформаційних, освітніх, адвокаційних заходів, реалізації певного проекту тощо. Майже «класичним» або найтривалішим видом СП вважається партнерство з інформаційними органами, бізнес-структурами у галузі книговидавництва та книгорозповсюдження – видавництвами, книготорговельними організаціями, дистриб'юторами друкованої продукції, дизайнерськими та рекламними фірмами, засобами масової інформації, яке здійснюється з метою придбання літератури, розповсюдження інфор-

мації, проведення спільних заходів і реалізації видавничих, інформаційних, благодійних проєктів тощо. Не менш результативним є партнерство з освітніми закладами – управліннями, відділами освіти, вишами, загальноосвітніми та дошкільними закладами з метою проведення різноманітних масових заходів, формування культури читання у користувачів різних вікових категорій, навчання основам бібліотечної діяльності, інформаційного пошуку, профорієнтаційної та запобіжної правохоронної роботи, зокрема й у сфері інформаційного обслуговування, тощо.

Найпоширенішим видом СП є партнерство із закладами культури – музеями, будинками культури, будинками творчості, театрами, кінотеатрами, школами естетичного виховання, музичними школами, мистецькими навчальними закладами усіх рівнів акредитації тощо. Мета такого партнерства – проведення різноманітних спільних заходів, розроблення спільних інформаційних продуктів, популяризація культурних та мистецьких надбань, спільна проєктна діяльність тощо. Не поступається вищезначеному партнерство з громадськими організаціями – політичними партіями, творчими спілками та об'єднаннями, молодіжними, жіночими, правозахисними організаціями, національними товариствами, яке вибудовується з метою покращення обслуговування окремих груп населення – людей літнього віку, людей із особливими потребами, етнічних меншин, для надання інформаційної підтримки різним програмам, проведення спільних заходів тощо. Набуває дедалі більшого поширення соціальне партнерство з сектором інформаційного та іншого виробництва – телекомунікаційними провайдерми, виробниками комп'ютерної техніки, виробниками меблів, іншої продукції та послуг з метою вивчення потреб потенційних клієнтів і створення комфортних умов для їх обслуговування.

Особливим видом СП є партнерство з релігійними організаціями різних конфесій та віросповідань. З приводу цього партнерства існують певні застереження, оскільки бібліотека має залишатися світським закладом і бути поза політикою, ідеологією, релігією. Хоча досвід свідчить, що бібліотеки, співпрацюючи з релігійними організаціями, проводять культурно-масові заходи з нагоди загальнодержавних свят – Різдва, Великодня, надають послуги людям з особливими потребами, комплектують бібліотечні фонди релігійною літературою відповідно до потреб місцевої громади, опікуються дітьми з неповних родин, дітьми-

сиротами, підлітками з асоціальними проявами поведінки тощо.

Можна навести конкретні приклади соціальної взаємодії вітчизняних бібліотек з їх постійними та тимчасовими партнерами. У 2012 р. проходив IV раунд конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету», започаткованого Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках проєкту «Бібліоміст». Залучення бібліотеками різних соціальних партнерів було обов'язковою умовою їх участі у цьому конкурсі. Їх наявність підтверджувалася окремими листами, де вказувалися досвід співпраці партнерів з бібліотекою, їх заінтересованість у розвитку окремих проєктів тощо.

Наприклад, комунальний заклад культури «Централізована бібліотека ім. А. П. Чехова» м. Харкова підтримували у конкурсі – районна служба у справах дітей Департаменту праці та соціальної політики Харківської міської ради, яка очікувала від реалізації проєкту залучення підлітків у якості нових користувачів бібліотеки; районна організація ветеранів України та районний територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Представники останнього сподівалися на допомогу бібліотеки у оволодінні слухачами «Університету третього віку» факультетів «Інформаційних технологій» та «Здорового способу життя» основами комп'ютерних технологій, у формуванні навичок самостійного пошуку в мережі Інтернет інформації з проблем здорового способу життя. Крім того ветерани розраховують на співпрацю щодо відкриття нових факультетів, зокрема культурно-пізнавального. Були заінтересовані у подальшій співпраці із бібліотекою також Комітет у справах сім'ї, молоді та спорту відповідного департаменту міської ради, адміністрації кількох загальноосвітніх шкіл, загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів та ін.

Не меншу підтримку своєї участі у конкурсі отримала й комунальна установа «Централізована міська бібліотечна система для дітей» м. Одеси. Серед її прихильників були Управління культури та туризму міської ради, педагогічні колективи санаторіїв та загальноосвітніх шкіл, інші заінтересовані у технологічному розвитку книгозбірні установи та організації. Із її заявки стало відомо, що і раніше, під час проведення загальноміського творчого конкурсу читачів дитячих бібліотек «Кожний спроможний випробувати себе», у якому завжди брало участь понад 1000 юних художників-ілюстраторів, перекладачів, композиторів, за всі 15

років його існування було залучено понад 30 комерційних спонсорів, 100 колективних та індивідуальних партнерів.

Обласну бібліотеку для юнацтва Житомирської області підтримували – навчальні заклади, художня школа, арготехнічний коледж, обласний центр профілактики та боротьби зі СНІДом, який активно співпрацює з бібліотекою щодо профілактики соціально-негативних явищ серед молоді та формування толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих; обласний гендерний ресурсний центр тощо.

Ленінську центральну районну бібліотеку та її філії (сmt Леніне, АР Крим) активно підтримали: козацька громада «Казантип» (для спільної роботи над проектом «Через бібліотеку – до професії»); міський дитячий притулок; Сучасна Гуманітарна Академія; районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Раніше селищна рада ветеранів спільно з територіальним центром обслуговування людей похилого віку підтримала роботу бібліотеки над проектом «Інтернету вік не перешкода», який був розрахований на людей літнього та похилого віку.

Як бачимо, найчастіше партнерами бібліотек виступають освітні установи, громадські організації, соціальні служби, державні органи та органи місцевого самоврядування, котрі прагнуть спільного вирішення нагальних суспільних потреб.

Одним із найпоширеніших видів партнерства є партнерство з владою (органами державної влади та місцевого самоврядування). Проте у професійному середовищі точиться багато дискусій щодо правильності або ж доречності такого визначення, оскільки бібліотеки не можуть тут позиціонувати себе як рівні щодо установ, які законодавчо і фінансово забезпечують їх діяльність, тобто певним чином є роботодавцями. На нашу думку, така взаємодія вкрай важлива і вона має поглиблюватися задля успішного розвитку бібліотечно-інформаційної сфери країни. Адже, коли поступ суспільства дедалі більше пов'язується саме з інноваційними чинниками економічного зростання і підвищення якості життя населення, значно актуалізується проблема пошуку нових форм і методів державного регулювання соціальної сфери (суб'єктом якої є бібліотека) на принципах партнерства і договірних засадах. Як свідчить практика, цілком реально пріоритетні напрями сучасної системи управління соціальними відносинами адаптувати до БІС. Зокрема це стосується розвитку самоідентифікації працівників як

суб'єктів соціально-трудова відносин; формування правових засад взаємодії суб'єктів соціально-трудова відносин, які мають ґрунтуватися на принципах соціального партнерства; забезпечення справедливої й гідної винагороди за працю шляхом розвитку сучасних систем обліку та оцінки праці; розроблення та реалізації заходів щодо удосконалення професійно-кваліфікаційної структури трудового колективу; створення належних умов для розвитку самоорганізації, самоуправління у трудовому колективі; забезпечення реальної захищеності кожного працівника за допомогою ефективної і гнучкої системи соціальних гарантій. Більшість з виокремлених напрямів може бути реалізована лише за умов активної взаємодії із органами державної влади. Тому, спираючись на соціально-економічну концепцію державного управління розвитком соціального партнерства [2] та враховуючи багатоваріантність партнерських зв'язків бібліотеки як суб'єкта соціокомунікаційної взаємодії, необхідно прагнути до вироблення концепції розвитку соціального партнерства у БІС. Вона, на наш погляд, повинна включати:

- визначення стратегічних цілей і завдань соціального партнерства;
- заходи щодо поширення ідеології соціального партнерства, зокрема й за рахунок адвокацької діяльності у БІС;
- посилення взаємодії БІС і держави з метою формування відносин соціального партнерства;
- проведення державно-громадських заходів, які сприятимуть розвитку БІС (громадських і парламентських слухань, акцій, промо-кампаній);
- відповідне до цілей і завдань СП удосконалення та розвиток законодавчої, нормативно-правової бази;
- підготовку кадрів для системи соціального партнерства (за рахунок системи підвищення кваліфікації, введення відповідних спецкурсів у ВНЗ);
- розширення міжнародного співробітництва з метою обміну досвідом та реалізації конкретних програм і проєктів.

В умовах системних трансформацій українського соціуму така концепція дасть змогу позиціонувати бібліотеки як важливу складову розвитку демократичного громадянського суспільства, надійного партнера, який враховує інформаційні, освітні, соціокомунікаційні потреби окремо взятої людини, громади, держави загалом, прагне до найбільш повного і якісного їх задоволення.

Список використаних джерел

1. *Акімова А. Г.* Социальное партнерство / А. Г. Акімова // Молодые в библиотечном деле. – 2008. – № 2. – С. 7–10.
2. *Алексейчук В. В.* Механізми державного управління соціальним партнерством: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. В. Алексейчук; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 19 с.
3. *Воробьева Н.* Вместе или порознь? Библиотека, власть, бизнес, общественность и СМИ / Н. Воробьева // Библиотечное дело. – 2007. – № 16. – С. 34–39.
4. *Воскобойникова-Гузєва О. В.* Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О. В. Воскобойникова-Гузєва; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; наук. ред. Г. І. Ковальчук. – К. : Академперіодика, 2014. – С. 308–311.
5. *Воскобойникова-Гузєва О. В.* Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ в період глобалізації: визначення базових складових / О. В. Воскобойникова-Гузєва // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 7–30.
6. *Гаращенко О.* Партнерство бібліотек та громадських організацій заради інтересів місцевої громади / О. Гаращенко // Бібл. форум України. – 2007. – № 6. – С. 2–6.
7. *Іваницька С. Б.* Соціальне партнерство як основа ефективної діяльності підприємства / С. Б. Іваницька, І. А. Коротка // Економіка і регіон. – 2012. – № 4. – С. 158–161.
8. *Матлина С.* Нам не жить друг без друга: социальное партнерство в развитии библиотек / С. Матлина // Библиотечное дело. – 2007. – № 6. – С. 2–6.
9. *Мурашко О. Ю.* Социальное партнерство как фактор успешной деятельности библиотек : науч.-метод. пособие / О. Ю. Мурашко. – М. : Литера, 2008. – 132 с.
10. *Мухамед'яров Н. Н.* Соціальне партнерство – інноваційний напрям взаємодії бібліотеки в соціокомунікаційному просторі здорового способу життя / Н. Н. Мухамед'яров // Вісн. Харк. держ. академії культури. – 2011. – Вип. 32. – С. 181–189.
11. *Пашин А. И.* Управление библиотечным делом: системный подход : учеб.-метод. пособие / А. И. Пашин. – М. : Либерия-Библиоформ, 2008. – 168 с.
12. *Пашкова В. С.* Роль бібліотек у розвитку громадянського суспільства / В. С. Пашкова // Бібл. форум України. – 2006. – № 1. – С. 4–16.
13. Принцип общности в народно-библиотечном деле : докл. делегата моск. Об-ва грамотности С. О. Серополко // Народный учитель. – 1911. – № 9/10. – С. 3–5.
14. Соціальне партнерство: новий імпульс для розвитку публічних бібліотек : інформ.-аналіт. огляд / уклад. Н. П. Супрунець; Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської. – Донецьк, 2009. – 24 с.
15. Соціальне партнерство – шлях до успішного функціонування бібліотек : методичні поради [Електронний ресурс] / уклад. Н. Д. Вітавська; КЗ «ОУНБ імені Тараса Шевченка». – Черкаси, 2011. – 12 с. – Режим доступу : <http://library.ck.ua/files/12.01.2012/2pdf>. – Назва з екрана.
16. *Хіміч Я. О.* Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек : посіб. для бібліотекарів за програм. підвищ. кваліфікації / Я. О. Хіміч; Укр. бібл. асоц., НАКККіМ, Центр безперерв. інформ.-бібл. освіти, Голов. тренінг. центр для бібліотекарів; – К. : Сімміт-книга, 2012. – 88 с.
17. *Шевченко Н. В.* Соціальне партнерство в освіті: структурний фундаменталізм як методологічна орієнтація / Н. В. Шевченко // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2014. – № 1. – С. 285–294.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2014.

UDC 021.6:331.105

Olena Voskoboinikova-Huzeva

SOCIAL PARTNERSHIP IN THE DEVELOPMENT OF LIBRARY AND INFORMATION ENVIRONMENT OF UKRAINE

The article deals content areas and features of the social partnership of libraries and other institutions, organizations and government. Given the socio-economic development of the conception of social partnership proposed a concept for the library and information sector.

Key words: library, library-informativ field, social partnership.

УДК 021.6:331.105

Елена Воскобойникова-Гузєва

СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ

В статье раскрываются содержание, направления и особенности социального партнерства библиотек с другими учреждениями, организациями и властью. С учетом социально-экономической концепции управления развитием социального партнерства предлагается соответствующая концепция для библиотечно-информационной сферы.

Ключевые слова: библиотека, библиотечно-информационная сфера, социальное партнерство.